

1. inleiding

In de 20ste eeuw zien we een sterke ontwikkeling van het zelfbewustzijn van het individu. Dit komt o.a. tot uiting in:

de politiek:

- opkomst van de democratie, ontstaan van politieke partijen en vakbond

de techniek/wetenschap:

- snelle, opzienbarende ontwikkelingen
- toepassen van nieuwe materialen

het dagelijks leven:

- streng afgebakende grens tussen de verschillende sociale klassen
- opkomst van grote concerns (Unilever, AEG, Philips)
- sterke groei van de media (krant, tijdschrift)
- emigratiegolf naar Amerika

de architectuur/toegepaste kunsten:

- functie van een gebouw/voorwerp wordt primair belangrijk. De vormgeving komt voort uit deze functie. Versiering wordt ondergeschikt of verdwijnt geheel

schilder/beeldhouwkunst

- het weergeven van de gevoelens en zienswijzen van de kunstenaar worden belangrijker dan het weergeven van de werkelijkheid

2. de beeldende kunst

2.1. bouwkunst

- toepassing van nieuwe technische mogelijkheden en materialen (ijzer en staal, gewapend beton, glas)
- streven naar functionaliteit: buitengevel moest een logisch gevolg zijn van binnenruimte
- constructie (ijzer en staal) mocht getoond worden
- ontstaan van sociale woningbouw
- veel nieuwe openbare gebouwen

stromingen

■ Nieuwe Zakelijkheid:

- baksteen bouw – zakelijke vormgeving
- samengaan van schilder, beeldhouwkunst, ambachtelijke kunst en architectuur
 - Nederland:
Berlage

■ Functionalisme:

- functie van het gebouw primair belangrijk
- toepassen van kubistische vormen
- gebruik van nieuwe materialen: gewapend beton, glas en staalconstructies
- gebruik van lichte kleuren (veel wit)
 - Nederland:
Oud, Duiker, Van der Vlugt, Brinkman, Rietveld
 - Duitsland:
glazen *vliesgevel* – **Bauhaus**

Gropius, Mies v.d. Rohe

- Frankrijk:
skeletbouw, eerste vormen van *standaardconstructies*
later: mechanische massaproductie
Perret, le Corbusier

■ **Internationale Stijl**
na 1933

- 'Bauhaus' in Amerika en Chicago School:
Lloyd Wright, Mies v.d. Rohe, Johnson

■ **Expressionisme:**

- voorkeur voor baksteen
- ambachtelijke verwerking van bouwmaterialen
- siermettselwerk
- plastische vormgeving
- samengaan van alle kunsten tot een eenheid
- Nederland:
 - Amsterdamse School:
Van der Mey, Kramer, De Klerk
 - Delftse School
 - toepassing van trapgevels en portieken
 - Graupré Molière, Kropholler**
- Duitsland:
 - plastische toepassing van beton en baksteen
 - toepassing van verlichte gevels
 - Mendelsohn, Poelzig**

2.2. en 2.3. beeldhouwkunst en schilderkunst

- persoonlijke stellingname van de kunstenaar wordt belangrijk
- beeldaspecten in diverse combinaties worden vervolgens een nieuwe ordening gecombineerd, leidt tot abstractie
- beeldaspecten niet meer uitsluitend als hulpmiddel van de zichtbare werkelijkheid maar ter ondersteuning van de persoonlijke stellingname van de kunstenaar

stromingen

■ **Expressionisme**

▲ **beeldhouwkunst:**

d.m.v. lijn, vlak en eventueel kleur een versterking bewerkstelligen van de expressie waardoor de innerlijke beleving wordt weergegeven

- Duitsland:
Barlach, Kollwitz

▲ **schilderkunst:**

- Frankrijk, België:
Fauvisme, aanvankelijk een spotnaam gegeven door een kunstcriticus
 - onnatuurlijke, felle kleuren
 - vaak zware, donkere contouren
 - grove penseelstreek
 - grote kleurvlakken**Matisse, Rouault, Van Dongen, De Vlaminck**
- Duitsland:
Die Brücke. Opgericht door vier architectuurstudenten uit Dresden.
 - wilden verbinding vormen tussen allerlei stromingen
 - sociaal engagement
 - veel grafisch werk (houtsnede), inspiratie door de Japanse houtsneden
 - felle, niet-natuurlijke kleuren
 - vormgeving geïnspireerd op primitieve (Afrikaanse) culturen**Kirchner, Bleyl, Heckel, Nolde, Schmidt-Rottluf**

Der Blaue Reiter

- naam was ook de titel van een kunstalmanak, uitgegeven door de groep
- groep gevormd door studenten van de kunstacademie te München
- expressionistische en kubistische invloeden
- abstracte vormen, lijnen en kleuren
- Kandinsky, Marc, Macke, Klee**

■ Kubisme

- ontstaan in Frankrijk, naam aanvankelijk een spotnaam 'bizarre cubiques' n.a.v. een schilderij van Braque
- onderwerpen werden vanuit verschillende aanzichten afgebeeld
- geometrische vormverandering om het wezen van de afgebeelde objecten beter te vatten
- fragmentarische weergave van het onderwerp

▲ beeldhouwkunst:

Picasso, Lipchitz, Duchamp-Villon, Zadkine

▲ schilderkunst:

- schilderij is een plat vlak, dat bedekt is met vormen, lijnen en kleuren
- gebruik van aardkleuren en grijs tinten
- platte vlak van het doek en de omkadering ervan waren niet meer bepalend voor de begrenzing van het afgebeelde object
- ook: toepassing van de collagetechniek en *fauxcollage*
- alle onderdelen van een schilderij zijn even belangrijk. Geen accent op de hoeken: ovale of ronde schilderijvorm
- lichtval werd vanuit verschillende kanten weergegeven

Picasso, Delauney, Braque, Léger, Gris

■ Futurisme

- stroming in de schilder- en beeldhouwkunst waarbij men poogde om de beweging weer te geven door opeenvolgende momenten gelijktijdig af te beelden, o.a. onder invloed van de film
 - stroming wilde breken met traditionele kunst. Denkbeelden werden uitgedragen in een manifest. Italiaanse impuls
 - sterk geïnspireerd door techniek, snelheid en geweld
 - in de beeldhouwkunst: toepassing van glanzende materialen (gepolijst messing)
- Boccioni, Severini, Carrà, Balla**

■ Suprematisme/Constructivisme

- van Russische oorsprong
- experimenten met nieuwe materialen
- afwijzen van praktische toepassing van kunst

▲ beeldhouwkunst:

- geconstrueerde beelden, niet geboetseerd
 - lineaire element in de beeldhouwkunst was essentieel
- Tatlin, Gabo, Pevsner**

▲ schilderkunst:

- streven om schilderkunst te ontdoen van onnodige ballast d.w.z. uitsluiten van penseelvoering, kleur, onderwerp en perspectief
 - uitgaan van vierkant, rechthoek en cirkel, d.w.z. geconstrueerde niet in de natuur voorkomende vormen
- Malewitsch, Tatlin**

■ Dada

- ontstaan in Zürich 1916
- theorieën opgesteld in manifesten, proclamatie van anti-kunst, kunst om te shockeren

▲ beeldhouwkunst:

- gewone gebruiksvoorwerpen werden als kunst tentoongesteld – *Readymades*, afvalkunst
Duchamp, Picabia

▲ schilderkunst:

- collages van reeds eerder gebruikte materialen
Duchamp, Schwitters

In de beeldhouwkunst ontwikkelde zich naast de bovengenoemde stromingen nog o.a.:

■ organische beeldhouwkunst

Arp, Moore, Hepworth, Brancusi

■ De Stijl

- In Nederland werd in 1917 door Mondriaan en Van Doesburg opgericht:
 - toepassing van primaire kleuren, grijs en wit
 - asymmetrische composities
 - toepassing van verticale en horizontale strepen en rechthoekige vormen
 - contacten met het Bauhaus en Russische suprematisten en constructivisten**Mondriaan, Van Doesburg, Van der Lek**

■ Surrealisme vanaf 1924

- van Franse oorsprong
 - begon met het uitgeven van het manifest
 - sterk onder invloed van de theorieën van S. Freud
 - droombeelden belangrijker dan traditionele beelden
 - droomwereld/visioenen werden m.b.v. hallucinerende middelen opgeroepen
 - schilderen vanuit een onderbewust direct handelen
 - natuurgetrouwe weergave van de werkelijkheid
 - perspectief, lichtval, stofuitdrukking, vormen worden zorgvuldig weergegeven
 - een irreële sfeer wordt weergegeven
 - vaak gebruik van koele kleuren**De Chirico, Miró, Dalí, Ernst, Magritte**

■ Magisch Realisme vanaf ± 1940

- reactie op het Expressionisme
- nauwkeurige weergave van de werkelijkheid
- toepassing van speciale belichtingseffecten in het schilderij
- dromen/onderbewuste waren belangrijke inspiratiebronnen
Willink, Koch

3. toegepaste kunst

3.1. gebruiksvoorwerpen

- zie onder Industriële Vormgeving

■ Art Deco

± 1920 – 1940

- wortels in de Art Nouveau of Jugendstil, Bauhaus, Werkbund
- eigen vormtaal: stroomlijn, rechte hoeken, decoratief karakter
- de toegepaste kunsten geven de toon aan:
 - meubilair: bureaus, stoelen
 - serviezen, vazen
 - accessoires: lampen, klokken, enz.
 - affiches
 - sportwagens
- grote invloed in de USA, o.a. Lloyd Wright

ontwerpers:

Loewy

3.2. mode-/ textielvormgeving

■ Constructivisten:

- uitgangspunt bij het ontwerpen: gemak en doelmatigheid. Vormgeven vanuit eigenschappen van materiaal, verwerking van kledingstuk in proces en industriële vervaardiging. Dessin-kleding- en theaterontwerpen, gebaseerd op geometrische vormen.

Kunstenaar: **Delaunay**

■ Jaren '20

- muziek (jazz) en film (sterren) hadden veel invloed op kledinggedrag
- silhouet van de vrouw was langgerekt: smal met weinig boezem. De taille verplaatste zich naar de heupen. Dit is de *androgene stijl* of *garconmode*
 - Frankrijk:
 - o.a. **Chanel**, de lijn was eenvoudig. Het lichaam stond centraal bij het ontwerpen. Veel toegepaste stof was tricot (*jersey*)
 - Duitsland:
 - Bauhaus
 - Rusland:
 - Constructivisme

N.B. Er zijn veel overeenkomsten tussen het Constructivisme, de Stijl-beweging en het Bauhaus-textiel.

■ Jaren '30

- in 1928 reactie op democratisering van de vrouwenmode. Economie verkeerde in een crisis. Mode: weer meer vrouwelijk: o.a. lange, wijde rokken.
- smalle taille op de normale plaats
- na 1925: invloed van de romantische crinolinetijd
- voor een selecte groep: surrealistische kleding

■ vlak voor de 2de wereldoorlog

- net voor en tijdens W.O. II was in de kledingsnit veel invloed van militaire uniformen merkbaar. Eenvoudige kleding, het silhouet vertoonde brede schouders. Er was niet echt sprake van een mode
- door de schaarste aan grondstoffen voor textiel, werd van oude kleding weer iets nieuws gemaakt
- rond de W.O. II was er een groep kunstenaars in Frankrijk die de gobelin-traditie weer nieuw leven wilde inblazen: het waren schilders die grote kennis hadden van de weeftechniek en begrip hadden van de technische eisen van het weven. Zij namen de ideeën uit de Middeleeuwen over op eigentijdse wijze.